

ВПЛИВ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ НА ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ТА ПРИБУТКОВІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Проблема зростання проблемної кредитної заборгованості зумовлює об'єктивну необхідність дослідження впливу недіючих кредитів на обсяг власного капіталу та прибутковність банку, аналізу та моделювання даного процесу в сучасній банківській практиці, а також пошуку ефективних шляхів визначення рівня його адекватності проблемним активам. З огляду на це, актуальним є збільшення рівня капіталізації банківської системи України як необхідної умови її протидіяти банкрутствам банків, забезпечення фінансової стійкості та надійності.

У сучасних умовах, для стабілізації фінансово-економічної ситуації в країні, необхідна ефективно функціонуюча, надійна та розвинена банківська система, яка б забезпечила кредитування реального сектору економіки. Для забезпечення ефективного функціонування банківської системи України, в умовах кризового стану економіки та посилення євроінтеграційних процесів, необхідно дослідити вплив непрацюючих кредитів на власний капітал та прибутковність банків. Як відомо, недосконалий ризик-менеджмент кредитної діяльності банку, результатом якого є збільшення рівня непрацюючих кредитів (з англ. non-performing loans (NPL)), негативно впливає на ліквідність, платоспроможність і прибутковність банків [1].

Збиткова діяльність банківського сектору в 2014-2016 роках була обумовлена значними витратами на формування резервів за втратами від активних операцій. Витрати на формування резервів за активами були спричинені збільшенням обсягів недіючих кредитів в умовах глибокої економічної рецесії та девальвації, а також списанням кредитів банків у Криму й на Донбасі з причини анексії цих територій. Формування та використання цих резервів банками України визначається Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженим Постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351 [2]. Відповідно до цього положення вітчизняні банки здійснюють оцінку ризику того, що виконання боржником зобов'язання проводитиметься з перевищенням строків, передбачених умовами договору, або в обсягах, менших, ніж передбачено договором, або взагалі не проводитиметься за всіма активними банківськими операціями та наданими банком фінансовими зобов'язаннями.

За результатами аналізу впливу обсягу зростання резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями банків на фінансовий результат, нами встановлено,

що простежується обернена залежність між зростанням обсягу формування резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями банків і рентабельністю їх активів. Як можна простежити на рисунку 1, основною причиною збитковості вітчизняного банківського сектору є надмірно високий обсяг непрацюючих активів у загальній структурі активів банків України.

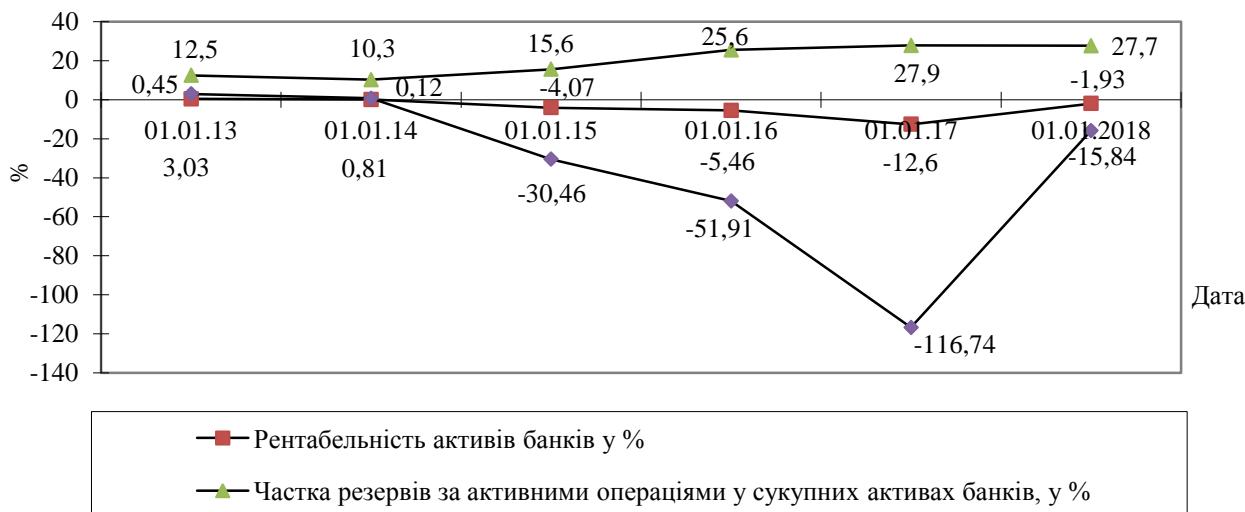

Рисунок 1 – Залежність між обсягом сформованих резервів та рентабельністю активів і власного капіталу банків України за 2012-2017 роки (складено на основі [3])

Протягом 2014 - 2016 років простежується стійка тенденція до зниження рівня рентабельності активів вітчизняних банків, у той час як обсяги сформованих резервів мали тенденцію до зростання. Це є свідченням про погіршення ситуації та дестабілізації у банківській системі України. Лише у 2017 році відбулося збільшення прибутковості активів вітчизняних банків до рівня -1,93, ще від'ємного значення, зовсім несуттєвого зменшення частки резервів за активними операціями до рівня 27,8% (було у 2016 році 27,9%).

Ми вважаємо, що зростання обсягів резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями посилює навантаження на банки України та негативно впливає на їх ліквідність і платоспроможність. Це, в свою чергу, не може не впливати на процеси кредитування, а також створює передумови недовіри з боку вкладників та кредиторів банків.

Створення суттєвих резервів під знецінення кредитів та погіршення якості кредитних портфелів банків є однією з причин зменшення зростання власного капіталу та зниження його прибутковості (рисунок 1).

Аналізуючи статистичні дані, можна стверджувати, що частка негативно класифікованих кредитів у загальній сумі наданих банками кредитів коливалася в межах від 2,3% (станом на 01.01.2009 р.) до 54,5 % (за станом на 01.01.2018 р.) і залишається значною дотепер (згідно з новою методологією Національного банку України). Тенденція до

зменшення показника, що простежувалася протягом періоду 2010 - 2013 (рівень простроченої заборгованості на початок 2014 року склав 7,7% проти 13,5% станом на 01.01.2015р.), був результатом очищення кредитних портфелів від проблемної заборгованості внаслідок її списання, чому сприяло прийняття НБУ постанови щодо відшкодування банками безнадійної заборгованості за рахунок резерву [3].

Очевидно, що рівень недіючих кредитів та прибутковість банків тісно пов'язані. Нами встановлено, що рівень непрацюючих кредитів збільшують, а прибутковість банків України знижують: нестабільність національної економіки загалом; відсутність правових механізмів, що забезпечують захист фінансового суверенітету; можливість банків формально здебільшого відповідати вимогам НБУ, обходячи їх по суті; відсутність довгострокової стратегії розвитку і націленість більшості вітчизняних банків на одержання в короткостроковій перспективі максимального прибутку; малі, за світовим виміром, розміри вітчизняних банків. У 2014 році стрес-тестування 35 найбільших з них визначило потребу в їх докапіталізації у розмірі 56 млрд грн; нестабільність джерел ресурсної бази за істотного скорочення зовнішніх джерел; існуюча короткостроковість і висока ціна залучення та нестабільність депозитів клієнтів, їх масовий відплив з банківських установ; істотне зменшення ресурсного потенціалу вітчизняних банків, зумовлене вилученням банківських депозитів; слабка диференціація активів банків (превалюють кредити); відсутність досвіду довгострокового кредитування; наявність значних кредитів, виданих спорідненим з банками особам; висока концентрація кредитних ризиків і масштабне погіршення якості кредитних портфелів банків; висока залежність банків від рефінансування НБУ; не надто суворі стандарти оцінки ризиків вітчизняними банками; невирішені питання з обмеження кредитування пов'язаних осіб, що контролюються тими ж особами, що й банк; конкуренція бюро кредитних історій між собою; відсутність політики фінансової безпеки банків і стратегії забезпечення фінансової безпеки банківської системи України; світові фінансові кризи [4].

Отже, невинне припущення показника недіючих кредитів (NPL) засвідчило незадовільну якість кредитного портфеля і суттєве зменшення показників прибутковості банків. По-перше, зростання значення NPL існує вже після вжиття удосконалених наглядових технологій щодо багатьох банків. По-друге, ідентифікація пов'язаних кредитів на основі попереднього встановлення кінцевих власників та бенефіціарів підтвердила припущення про те, що інсайдерські зв'язки можуть працювати в обидва боки. При бажанні пов'язані кредити можуть або обслуговуватись належним чином, або – перетворитись на канал виведення активів з банків. По-третє, концентрація NPL засвідчила факт політично вмотивованого кредитування та нагляду, які за останній час підсилюються неоднозначними

юридичними рішеннями на користь відтермінування погашення боргів перед державними банками.

Використані джерела

1. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С.135-141.

2. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджено Постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. №351. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

3. Статистика. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

4. Transformational processes the development of economic systems in conditions of globalization: scientific bases, mechanisms, prospects: collective monograph / edited by M. Bezpartochniy, in 2 Vol. / ISMA University. – Riga: «Landmark», SIA, 2018. – Vol. 2. – 352 p. Andrii Oliinyk, Tetyana Donchenko. Influence of the non-performing loans on the profitability of banks. – Informācijas Sistēmu Menedžmenta Augstskola (ISMA University, Riga, Latvia). – 2018. – С.183-192.